

BELVEDERE

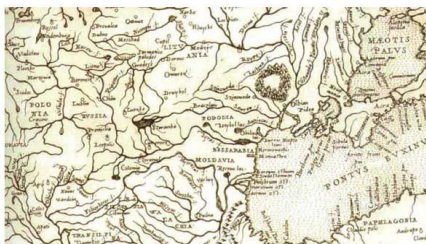
Történelem és társadalomtudományok
History and Social Sciences
www.belvedere.meridionale.hu
belvedere@jgypk.u-szeged.hu
szerk@belvedere.meridionale.hu
ISSN 1419-0222 (Nyomtatott)
ISSN 2064-5929 (Online)

BELVEDERE

TÖRTÉNELEM ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK XXVI ÉVFOLYAM 3. SZÁM

„...másnak e tájék mit jelent...”

FÖLDRAJZ ÉS TERMÉSZET A MAGYAR KULTÚRTÖRTÉNETBEN

'How others see this region...'
(Miklós Radnóti, How others see... Transl. Ország-Land, Thomas / Ország Tamás Ervin)

Geography and Environment in the Cultural History of Hungary

A TEMATIKUS LAPSZÁM SZERKESZTŐJE HALMÁGYI MIKLÓS

- MMXIV ŐSZ -

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

Cím / Title:

Anjou-kori oklevéltár – harminc év, harminc kötet. Az Anjou-kori oklevéltár története
Anjou-kori Oklevéltár: 30 Years, 30 Volumes. The History of the Series

Szerző / Author:

Teiszler, Éva

DOI 10.1432/belv.2014.3.11

<http://dx.doi.org/10.14232/belv.2014.3.11>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Teiszler, Éva (2014): Anjou-kori oklevéltár – harminc év, harminc kötet. Az Anjou-kori oklevéltár története. *Belvedere Meridionale* XXVI. 3. 146–154. pp

*Anjou-kori oklevéltár – harminc év, harminc kötet**Az Anjou-kori oklevéltár története*— *Anjou-kori Oklevéltár: 30 Years, 30 Volumes*
The History of the Series —

Abstract The present article summarizes the history of the regesta series which was launched in Szeged 30 years ago. Our aim was to present the volumes' editors, the composition of the editorial board and the organizational framework which has enabled and still enables the publication of the series. This paper also describes the wide range of the published manuscripts, the methodology and the changes that the editors have introduced over the decades in order to respond to the expectations of modern historiography and to cope better with the diversity of the sources. As the series celebrates its 30th anniversary, we would like to invoke its long history and to honour the founder of the series, Gyula Kristó who deceased 10 years ago.

KEYWORDS regesta, Anjou era, Gyula Kristó, publication of manuscripts

A József Attila Tudományegyetemen (ma Szegedi Tudományegyetem) az 1980-as években hiánypótló vállalkozás indult az Anjou-kor okleveleinek feldolgozása céljából. A munka, amelyben több generáció képviselteti magát, immár harminc éve folyik, s a szakmában nagy elismertségre tett szert.

Az Anjou-kor okleveles anyagának közzétételére irányuló oklevéltárak – a több korszakot átfogó, különféle szempontok szerint válogató kiadványok mellett – először az 1870-es években jelentek meg. E kimondottan az Anjou királyaink időszakát középpontba állító sorozatok egyike volt Wenzel Gusztáv, aki olyan, a korabeli külkapcsolatokat megvilágító okmányokat kívánt közzétenni három kötetben, „*melyek újabban felfedezettek, vagy legalább eddig történelmi irodalmunkban nem használtak*”.¹ Más célt fogalmazott meg az

Anjoukori okmánytár, amelynek kötetei 1878 és 1920 között jelentek meg. Ez a Nagy Imre és Tasnádi Nagy Gyula nevével fémjelzett sorozat az Anjou-kor elsősorban belpolitikai szempontból érdekes kiadatlan okleveleinek közzétételét tűzte ki céljául,² a vállalkozás azonban különböző okoknál fogva a VII. kötet kiadásával 1920-ban megtorpant.³ E két, kimondottan a magyarországi Anjou-dinasztia idejét felölelni szándékozó okmánytár mellett más régi, több korszakot magukban foglaló oklevéltárak, illetve egyéb tematikus, vagy a

² AO. I. I–IV.; Századok 1879. 223–236., 320–335.

³ Az oklevéltár következő tervezett kötetéből Tasnádi Nagy Gyula még összeállított és kiadásra előkészített kettőt. Ezekben 1359. április 1. és 1361. október 31. között keletkezett oklevelek közzétételére került volna sor, de miután az MTA Történettudományi Bizottsága a húszas években elsősorban az újkori forrásfeltárást és kiadást támogatta, már nem jelentek meg.

¹ WENZEL I. VIII.

proveniencia elvét szem előtt tartó okmánytárak, továbbá különböző folyóiratok is tettek közzé más-más formában a korszakból származó okleveleket.⁴ Szisztematikus, az Anjou-kor archivisztikai forrásait egységes módon feldolgozni szándékozó kiadvány azonban egészen 1990-ig nem jelent meg, így érthető módon nagy igény mutatkozott egy ilyen jellegű munka elkészítésére, különösen azért, mert az Árpád-kor forrásanyaga addigra már meglehetősen jól feldolgozott volt, a Zsigmond-koré pedig a Zsigmondkori oklevéltár⁵ munkálatai révén elindult.⁶

Az Anjou-kor egészét felölelő új, immár teljességre törekvő okmánytár-sorozat elindítására 1983-ban nyílt lehetőség. Ebben nagy szerepe volt Kristó Gyulának, a József Attila Tudományegyetem egyetemi tanárának, a Középkori Magyar Történelmi Tanszék vezetőjének,⁷ akit erre részben saját tapasztalatai,⁸

részben a Zsigmondkori oklevéltárat újjáindító Mályusz Elemér ösztönözték.⁹

Az új oklevéltárral kapcsolatos első munkamegbeszélésre éppen az Anjoukori okmánytár I. kötete megjelenésének százéves évfordulója évében (1978) került sor, de az előmunkálatok csak 1983-ban indulhattak meg a *Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása* tárcaszintű kutatási főirány keretein belül.¹⁰ A kezdet szerencsésen egybeesett az Országos Levéltár Középkori gyűjteményei rendezésének lezárásával, azaz a Diplomatikai Fényképgyűjtemény (DF) kialakításának befejezésével,¹¹ valamint a levéltári digitalizálás megindulásával.¹²

Az előkészületeket és a vállalkozás beindítását a József Attila Tudományegyetem Középkori Magyar Történelmi Tanszéke és az

⁴ Ezek áttekintését segítik a következő bibliográfiák: BARTONIEK 1929.; DRASKÓCZY–Soós 1991.; HORVÁTH 2007. Az Anjou-kori forráspublikációk legteljesebben az Anjou-kori oklevéltár sorozat kötetiben feltüntetett Rövidítésjegyzék alapján ismerhetők meg.

⁵ Mályusz Elemér–Borsa Iván–C. Tóth Norbert–Neumann Tibor–Lakatos Bálint (összeáll.): *Zsigmondkori oklevéltár*. I–XII. (1387–1425). Budapest, 1951–2013.

⁶ A forráskiadás 19–20. századi történetét az Anjou-kori oklevéltár szempontjából részletesen összefoglalja ALMÁSI 1995. I–VIII.; ALMÁSI 2002. 14–16.

⁷ Kristó professzor maga is jelentős mértékben gyarapította az oklevéltár köteteinek számát (7 kötetet szerkesztett, ezen felül egyet társszerzővel). Haláláig viselt főszerkesztősége idején biztosította a szakmai feltételeket a munkálatok zavartalan végzéséhez, s jelentős szerepe volt az utánpótlás kinevelésében is. Számos tanítványa ma is aktív középkorkutató. A professzor iskolateremtő szerepét joggal emeli ki valamennyi róla szóló megemlékezés, hiszen nemcsak egy jól meghatározható szellemi kör csoportosult személyéhez, hanem az intézményben ténylegesen is iskola alakult: Makk Ferenc professzorral 1993-ban az egyetemisták számára medievisztika szakot, a posztgraduális tanulmányokat folytatók számára pedig 1994-ben medievisztikai PhD-képzést indított (minderre lásd bővebben: MAKK 2006. 2. 9–10.)

⁸ Almási Tibor Kristó Gyulára emlékezve a következőket írja erről: „Kristó Gyula intenzív és szisztematikus levéltári kutatásokat végzett. Mintaszerűen dokumentálják ezt Csák Mátéval kapcsolatos munkái: mind az ennek kapcsán készített oklevéltár, mind a Csák Máté tartományúri hatalmát feldolgozó monográfia. [...] Bizonyára e kutatásai alapozták meg benne az Anjou-kori Oklevéltár ideáját.” ALMÁSI 2004. 95.

⁹ Ezt fogalmazta meg többek között Blazovich László is: „Mályusz Elemér nemcsak a Zsigmond-kori oklevéltár folytatását tartotta fontos célként szemé előtt, hanem a Thuróczy-krónika kritikái kiadásában együtt dolgozván Kristó Gyulával, felvetette az Anjou-kori oklevéltár elkészítésének gondolatát, miután megismerte szerzőtársa kitűnő képességeit és hallatlan munkabírását. [...] Együttal hangoztatta, hogy Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikái jegyzéke és a Zsigmond-kori oklevéltár által felölelt időszak közötti kort is fel kéne dolgozni, azaz a magyar középkor-történelmi alapkutatások e két nagy pillére mellé a középsőt is meg kéne építeni.” BLAZOVICH 1999. 199. Mályusz Elemér ötletadó szerepére lásd még ALMÁSI 2001. 99. (Minderre lásd bővebben: MAKK 2006. 9–10.)

¹⁰ BLAZOVICH 1985. 104.

¹¹ A Diplomatikai Fényképgyűjtemény létrehozása 1983-ban fejeződött be. Fejeződött be (BORSA 1982. 8–18.; BORSA 1992. 27.).

¹² A Magyar Országos Levéltárban őrzött, 1526 előtti levéltári anyag adatbázisának számítógépes feldolgozása 1983-ban kezdődött el. Lásd BORSA 1992. 29.

1984-ben önállóvá lett Történeti Segédtudományok Tanszéke koordinálta. Az 1978 és 1983 közötti, nagyrészt a szándék megvalósítási lehetőségeinek keresésével eltöltött időszak után addigra, mire az előmunkálatokhoz sikerült anyagi háttérrel biztosítani, már megfelelő tervezet is készen állt az 1301. és 1387. március 31. közötti időszak okleveleinek feldolgozására. A szerkesztőbizottság Blazovich László, Érszegi Géza, Kristó Gyula és Makk Ferenc részvételével ekkor már felállt, a főszerkesztő Kristó Gyula lett.¹³ Az akkori feltételezések szerint mindegy 40–50 ezerre becsült iratot összesen 22 kötetben szándékoztak közzétenni, úgy, hogy abból 7 a Károly Róbert-kori, 13 a Nagy Lajos korabeli, 1 a Mária-kori okleveleket dolgozta volna fel, 1 önálló kötetben pedig a faksimilek (pecsétek, iratok) kaptak volna helyet. Ugyanekkor felmerült egy eredeti nyelvű arengagyűjtemény összeállításának terve is. 1985-ben még úgy gondolták, hogy a kötetek összeállítását Blazovich László, Draskóczy István, Érszegi Géza, Géczi Lajos, Gecsényi Lajos, Jánosi Mónika, Kordé Zoltán, Körmendy Adrienne, Kristó Gyula, Kubinyi András, Makk Ferenc, Petrovics István, Püspöki Nagy Péter, Rokay Péter, Solymosi László és Szegfű László fogja majd végezni.¹⁴

Az előmunkálatok megkezdéséhez pontosan meg kellett határozni a leendő oklevéltár profilját, gyűjtőkörét és főbb szerkesztési elveit. Megfogalmazódott, hogy „Az Anjou-kori oklevéltár a Zsigmond-kori oklevéltárat tekinti mintájának. Ezáltal 137 év »oklevéltermése« jobbjára hasonló módon lesz közzétéve.”¹⁵ E kijelentés mögött azonban a szerkesztőknek pusztán az a szándéka tükröződött, hogy oklevéltárunkban a Zsigmond-koriéhoz hasonlóan

a teljes szövegközlést mellőzve – ám attól teljesen el nem zárkózva – egyfajta tartalmi kivonatot kívánnak adni, hiszen szerkesztési elveik Mályuszétól már a korai időszakban több lényeges ponton eltértek. Az Anjou-kori oklevéltár iratfeldolgozási módszerét az 1980-as években a következőképpen határozták meg. „A terv szerint az oklevéltár az 1301. és 1387. március 31. közötti időszak okleveleit tartalmazza. Az összegyűjtendő oklevelek területi illetőségét pedig a korabeli magyar állam határai adják. Dalmácia tekintetében csak a magyar vonatkozású oklevelek szerepelnek majd az oklevéltárban, ám a magyarságra és államára utaló, bárhol külföldön megjelent oklevelek az oklevéltár gyűjtőkörébe tartoznak kivéve a magyar pénzekre vonatkozó adatokat. [...] A megjelenő kötetek tehát az egyes oklevelek magyar nyelvű regesztáit tartalmazzák, a már megjelenteket és a kiadatlanokat is azonos terjedelemben, tipográfiailag egységes formában. A regeszta a protokollumot (eredeti nyelven és rövidített formában), az arengát, a narratiót, a dispositiót, a méltóságnévsort, eredeti nyelven és rövidítve a kelteztést, a kancelláriai jelzeteket és az oklevél hátoldalának feljegyzéseit tartalmazza. A feldolgozók arra törekednek, hogy az illető oklevél minden lényeges adata helyet kapjon a regesztában, amelyet az oklevél külső leírása (az oklevél anyaga, a pecsételési módja), a régi és új őrzési jelek és az esetleges kiadások helyének felsorolása zár le. A regeszta az eredeti nyelven foglalja magában az esetleges határjárásokat, és ha a szerkesztő fontosságából következően úgy ítéli meg, egyéb oklevélrészlet vagy részeket is tartalmazhat, így indokolt esetben az *in extenso* közlés is lehetséges.”¹⁶

1983-ban elkezdődött a már kiadott és

¹³ BLAZOVICH 1985. 104. A szerkesztőbizottság egészen Kristó Gyula 2004-ben bekövetkezett haláláig változatlan formában működött. A sorozat főszerkesztője ezt követően Almási Tibor lett, a bizottság tagjainak sora pedig Piti Ferencsel bővült.

¹⁴ BLAZOVICH 1985. 105.

¹⁵ BLAZOVICH 1985. 104.

¹⁶ BLAZOVICH 1985. 104. A szerző munkáját Kristó Gyula: A készülő Anjou-kori oklevéltár című, tudomásom szerint ebben a formájában végül nyomtatásba nem került írásának felhasználásával készítette el. Hasonló címmel az Aetas hasábjain jelent meg beszélgetés Kristó Gyulával 1987-ben (PRIBELSZKI 1987.).

a levéltárakban őrzött oklevelek felmérése, valamint a hazai és külföldi kiadványokban valamilyen formában közzétett oklevelek gyűjtése. Ez utóbbiakról három példányban kivonatokat készítettek, amelyek tartalmazták az irat keletkezési idejét és helyét, régi és új levéltári jelzetét, esetleges kiadási helyét, valamint egyéb utólagos megjegyzéseket.¹⁷ E hárompéldányos, gépirással előállított előzetes gyűjtést a fent említett személyeken kívül Almási Tibor, Almásiné Hévízi Natália, Berta Tibor, Farkas Csaba, Sz. Galántai Erzsébet, G. Tóth Ilona, Koszta László, Körtvélyessy László, Lévay Béla, Tordai György és Kruzslíc István végezte, majd évekre bontva rendezte.¹⁸ Ez a segédlet a mai napig rendelkezésre áll az Anjou-kori oklevéltár szerkesztői számára, a Lajos-kor vonatkozásában azonban már időszzerűvé vált a könyvtári gyűjtések felfrissítése és újrakezdése.¹⁹

1985-re elkészült a kiadványok bibliográfiája, 1986-ban pedig megindult az oklevelek regesztázása.²⁰ A kutatás egyéb alapfeltételeit az Országos Levéltár DL állományáról készült mikrofilmek, valamint a DF állományról készített xerox-felvételek beszerzésével igyekeztek megteremteni. Ezek különösebb rendezés nélkül, dobozokba ömlesztve az Egyetemi Könyv-

tár különgyűjteményében kaptak elhelyezést. Ezek a másolatok azonban csak alig vagy nehezen voltak használhatók, ezért a szerkesztők a fénykép-kölcsönzések mellett döntöttek. A Csongrád Megyei Levéltár munkatársai jelentősen hozzájárultak a vállalkozás ütemszerű teljesítéséhez, hiszen annak érdekében, hogy a helybeli kutatók megfelelően végezhesék munkájukat, s hozzáférhessenek a nagyszámú kölcsönzött anyaghoz, szorosabb együttműködést alakítottak ki az Országos Levéltárral.

Hosszas előkészületek után 1990-ben napvilágot látott az első, majd gyors egymásutánban a többi kötet is. A közzététel végleges szempontjait az I. sorszámot viselő oklevéltár előszavában rögzítették,²¹ véglegesen megha-

²¹ „Sorozatunk kötetiben mindazon levéltári források helyet kapnak jobbra regeszta formájában, amelyek 1301. január 1. és 1387. március 30. között keletkeztek, s az Anjou-kori Magyarország területére vonatkoznak. Nem vettük számításba azokat a forrásokat, amelyek az időnként Magyarországhoz tartozó dalmát tengerparti városok belső ügyeiről szólnak, valamint nem gyűjtöttük össze azokat a forrásokat sem, amelyek magyar pénzek külföldi előfordulásairól tanúskodnak. [...] Célunk az volt, hogy olyan okmánytárat adjunk, amelyekben helyet kap minden Anjou-kori okmány függetlenül attól, hogy már megjelent nyomtatásban vagy sem. [...] Okmánytárunk – a megbízó oklevelektől eltekintve – magában foglalja az oklevelek említését is. [...] A regeszta az irat minden fontos információjára tekintettel van, a formulás részeket azonban – a szavatossági formulára történő utalást kivéve – nem közli. Az arenga meglétére a regeszta végén található A. utal. A pápai és a szerepeltetett dalmát okleveleket leszámítva a regeszta az iratban előforduló minden egyes személy- és helynevet tartalmazza. A regeszta nyelve magyar, bizonyos szakkifejezéseket és a keletzésre vonatkozó részt eredeti nyelven közli. Az iratok eredeti nyelve – ha ezt az apparátus külön nem közli – a latin. A regeszta szövegét a sorszám, a keletzési idő és hely feltüntetése előzi meg, valamint az apparátus követi. Az apparátus ad felvilágosítást az oklevél fennmaradásának milyenségéről, őrzési helyéről, jelenlegi (illetve régi) jelzeteiről. [...] Röviden utalunk a hátoldal szövegeire, továbbá a pecsételési módjára. Szakszerű pecsételést csak a DL-ben őrzött eredeti oklevelekről lehetett készíteni, a DF-ben található oklevelek pecsételéséről a fényképek, az időrendi mutatócédluk és

¹⁷ BLAZOVICH 1985. 105.

¹⁸ Az előzetes gyűjtésben részt vettek névsorát az általuk készített kéziratok alapján állítottam össze.

¹⁹ ALMÁSI 2007. A könyvészeti gyűjtés felfrissítése érdekében Rábai Krisztina és Horogszegi Zoltán 2009 februárja és 2012 januárja között államközi ösztöndíjjakkal tartózkodott Ausztriában, Csehországban, Lengyelországban, Litvániában és Olaszországban, valamint Teiszler Éva 2008-ban Ausztriában. Tevékenységük a Bécsi Egyetemi Könyvtár, a Brno-i Városi Levéltár, a Nápolyi Állami Levéltár, a Nápolyi Nemzeti Könyvtár, az Olomouci Levéltár, az Osztrák Nemzeti Könyvtár, a Prágai Állami Levéltár, a Prágai Múzeumi Levéltár, a Prágai Nemzeti Könyvtár, a Varsói Állami Levéltár és Varsói Nemzeti Könyvtár, valamint a Vilniusi Egyetemi Könyvtár intézményeire terjedt ki.

²⁰ BLAZOVICH 1985. 105.

tározva az anyagfeldolgozás és regesztakészítés főbb kereteit. Ebből kiderül, hogy 1990-re, azaz az első kötet megjelenésének idejére háttérbe szorult a latin nyelvű közlés szándéka. A sorozatban a regeszták a kezdetektől fogva magyar nyelven jelennek meg, legfeljebb latin szavas betétekkel, az *in extenso* szövegközlés nem vált gyakorlattá a határjárások közöttételenél sem. Ezáltal további formai eltávolodás történt a Zsigmondkori oklevéltár köteteitől, de a két sorozat között abban is különbség mutatkozott, hogy míg a Zsigmondkori oklevéltár első kötetei erősen szelektáltak a feldolgozandó okmányok és adataik között,²² az Anjou-kori oklevéltár ezt soha nem tette. E változtatások tapasztalataiból kiindulva a szerkesztőbizottság igyekezett olyan korlátok közé szorítani a sorozat alapvető jellegzetességeit, hogy azok a majdani szerkesztők számára ne jelentsenek majd nehézséget a rendelkezésre álló anyag jellegéből és a felhalmozódott tapasztalatokból következő szükségszerű módosítások bevezetéséhez. A feldolgozás gyakorlatát – az imént említett két szempont mellett – a későbbiekben a történettudomány elvárásai és a technikai fejlődés befolyásolták és befolyásolják napjainkban is.

Új elemek bevezetésére a sorozaton belül jó alkalmat adott az 1342. év okleveleinek publikálása, azaz a Lajos-kor feldolgozásának kezdete. Egyöntetű volt ugyanis a szerkesztőbizottság álláspontja abban a tekintetben, hogy az oklevéltár egészének egységes megjelenésre

kell törekednie.²³ Az I. Lajos király időszakát felölelő kiadványok két szembevetendő változást hoztak. Az egyik a valamennyi kötet elején egységesen és teljes terjedelmében hozott bibliográfiai mutató, a másik a korábbi névmutató tárgymutatóval való kiegészítése. Utóbbiban az Anjou-kori oklevéltár a Zsigmondkori oklevéltár gyakorlatára kívánt alapozni, ugyanakkor attól tipográfiai megjelenítését és szerkesztési elveit tekintve eltérő megoldásokat alkalmaz. A szerkesztőbizottságban több más, egyéb módosításokra irányuló észrevételek is hangot kaptak, ezek alkalmazásában azonban eddig nem alakult ki egységes gyakorlat.²⁴

A levéltári anyag Magyar Országos Levéltárban (MOL) végzett digitalizálásának előnyeit az Anjou-kori oklevéltár szerkesztői a kezdetektől igyekeztek hasznosítani. A Mohács előtti okleveles anyag (DL) Anjou-kori részéről elkészült számítógépes időrendi listát már az 1980-as években használták.²⁵ Az első, az Anjou-kort magában foglaló illetően levéltári segédlet (számítógépes lista) 1984-re készült el.²⁶ A Diplomataikai Fényképtár (DF) adatrainak felvétele 1988-ban kezdődött meg²⁷ és 1994-re fejeződött be.²⁸ Az 1990-es évek végén felmerült az adatbázis CD-Romon történő forgalomba hozásának ötlete,²⁹ amely hamarosan meg is valósult, majd több továbbfejlesztett formában került piacra, végül a MOL honlapján internetes adatbázis formájában ingyenesen is hozzáférhetővé vált.³⁰ E fejlődést az oklevéltár szerkesztői tevékenységük során mindvégig

a szakirodalom alapján nyílt mód nyilatkozni. Nem ad az apparátus információt az oklevél anyagáról. A F. [Féjér Györgynek a XIX. század első felében kiadott okmánytársorozata – T. É.] megjelenése (1829–1844) előtti időben közzétett oklevelekre csak különlegesen indokolt esetben van tekintettel. [...] Minden kötet végén névmutató foglal helyet, amely a tulajdonneveket (személy- és helyneveket) öleli fel, a tárgymutató feladatkörének nem tesz eleget. A bármilyen okból kimaradt, ám utóbb tudomásunkra jutott oklevelekről pótkötet(ek)et adunk majd ki.” Anjou-oklt. I. 8–10.

²² A Zsigmondkori oklevéltár első kötetének szelektálási kényszereit összefoglalja C. TÓTH 2005. 235.

²³ PAPP 2008. 310.

²⁴ E kérdéseket és problémákat a szerkesztők több konferencián nyilvánosságra hozták (ALMÁSI 1995b; ALMÁSI 2000.; ALMÁSI 2009.).

²⁵ BLAZOVICH–GÉCZI 1987. 27.

²⁶ BORSA 1992. 38.

²⁷ BORSA 1992. 39.

²⁸ RÁCZ 1998. 183–190.; a 2008-ig végzett tevékenységről tájékoztat OROSZ–RÁCZ–REISZ T.–VAJK–VÉBER 2008.

²⁹ RÁCZ 1998. 190–192.

³⁰ Az 1998 után megvalósult fejlesztések: Mohács előtti oklevelek (CD-ROM), A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa 2000; A középkori

kamatoztatni tudták és tudják a munkafolyamatok gyorsítása (könnyebb és gyorsabb hozzáférés) és a feldolgozás minőségének javítása (bővebb adattartalomhoz jutás) terén. A folyamatosan bővülő adatbázis egyúttal a teljességre törekvés igényét tekintve – ha lehet – még magasabbra emelte a mércét, hiszen az oklevelek egyszerű és gyors visszakereshetősége, s az adatok több szempontú gyors vizsgálatának lehetősége újabb elvárásokat támaszt(hat) a felhasználók részéről.

Az informatikai megoldások alkalmazásának gyors elterjedése a történettudományban³¹ az Anjou-kori oklevéltárat is újabb feladatok elé állította. A papír alapú közzététel mellett mind a szerkesztők, mind a felhasználók részéről egyre erőteljesebben megfogalmazódott a digitális megjelenés igénye, ezért a 2000-es évek elején megkezdődött az addig elkészült oklevéltárak digitalizálása. E tevékenységet Hunyadi Zsolt és Kőfalvi Tamás végezte. A projekt koordinátorai először az XML alapon történő feldolgozás mellett döntöttek, később azonban előtérbe helyezték a hasonló kiadványok – többek között a Zsigmondkori oklevéltár – által is alkalmazott, meglehetősen elterjedt és így a felhasználók által is megszokott Folio használatát. Hamarosan szóba került az is, hogy a MOL elektronikus oklevél-adatbázisa a kéziratok mellé rendelné a készülő okmánytárak – köztük az Anjou-kori oklevéltár – regesztáit is, de végül 2007-ben arról született megegyezés, hogy a levéltár e szövegeket nem a Collectio Diplomatica Hungarica (A középkori Magyarország levéltári

forrásainak adatbázisa – MOL DLDF) adatbázisba építi be, hanem korábbi formájában meghagyva azt, az elektronikusan hozzáférhető forráskiadványokat külön egybegyűjtő, *A középkori Magyarország digitális könyvtára adatbázisban kapna helyet. Ez nagyrészt meg is valósult, mára a 2007-ig megjelent kötetek elérhetők az interneten.*³²

Időközben az okmánytár tervezett kötet-számát, valamint a kiegészítő- és pótkötetek kérdését is újra kellett gondolni. Az I–VI. *tomus* a fennmaradt iratmennyiségből következően még összevontan tartalmazta az első két évtized (1301–1322) oklevéltermését, ám az 1991-ben napvilágot látott, 1323. évet feldolgozó VII. kötet nyilvánvalóvá tette, hogy a későbbiekben önálló kiadványokat kell szánni az egy-egy évből ránk maradt okmányok publikálására. A sorozat gyarapodásával egyre inkább egyértelművé vált, hogy az eredetileg összesen 22 kötetre tervezett vállalkozás e mennyiséget jóval túl fogja lépni, az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elején már mintegy 70 kötetben látták megvalósíthatónak a több mint 50 ezer dokumentumot feldolgozni szándékozó sorozat vállalását.³³ A szerkesztőbizottság a faksimilék közzétételére és az eredeti nyelvű arengagyűjteményre tervezett kiadványok ügyét elnapolta, s alighanem azokról le is tett, mivel az elsődleges cél, a magát terjedelmesre kinövő oklevéltár-sorozat záró időpontjának elérése önmagában is meglehetősen nagy terhet jelent mind az anyagi és mind az emberi erőforrások előteremtése szempontjából, ugyanakkor a kiegészítő- és pótkötetek létrehozására újabb tervek fogalmazódtak meg. Mivel a levéltári anyag szisztematikus áttekintése révén lehetőség nyílik a

Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa 2003; A középkori Magyarország digitális levéltára 2008; A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa. 2010. (Internetes kiadás). A digitalizálás eredményeit 2008-ig bezáróan összefoglalja Rácz 2008.

³¹ Néhány példa a teljesség igénye nélkül: Collectio Diplomatica Hungarica program (ennek átfogó ismertetését l. http://mnl.gov.hu/?akt_menu=1131); DRESKA 2001.; ENGEL 2009.; Magyarország középkori digitális okmánytára. Arcanum, 2009. CD-Rom.

³² http://mol.arcanum.hu/medieval/opt/a101101.htm?v=pdf&a=start_f

³³ Az 1342. év okleveles anyagát magában foglaló, 2007-ben kiadott kötet a XXVI. sorszámot viseli, s ezzel a vállalkozás még a tervezett időszak feléig sem jutott el. Lásd még ezzel kapcsolatban ALMÁSI 1999.; PITI 2006.

keltezetlen oklevelek kiadási idejének eltérő pontosságú meghatározására – az egyes kötet-szerkesztők erre több tanulmányban felhívták már a figyelmet³⁴ –, kiformalódott a Károly Róbert-kori, valamint a Nagy Lajos-kori keltezetlen oklevelek egy-egy kötetben való megjelentetésének terve.

A kiadványsorozat hosszabb távú érdeke újabb szakemberek bevonását és kinevelését kívánta meg. Az évek múlásával a kezdeti lépéseket koordináló tanszékek munkatársai, valamint a Csongrád Megyei Levéltárnak a projekt korai szakaszában is részt vevő kutatói mellől különböző okoknál fogva szinte mindenki kilépett, esetleg a munka érdemi részéhez hozzá sem kezdett. A szakma eredetileg szélesebb körét összefogó vállalkozás tehát – legalábbis a kötet szerkesztés tekintetében – elsősorban szegedivé lett.³⁵ Az oklevéltár szerkesztői gárdáját mindenekelőtt a Történeti Segédtudományok Tanszék kutatóinak köréből sikerült kiegészíteni. Így került a kiadványok készítői közé elsőként Almási Tibor, később Kőfalvi Tamás, majd Sebők Ferenc. Az ifjabb generáció lehetőséghez juttatásának érdekében 1999-ben létrejött az MTA-SzTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport,³⁶ amelynek ke-

retein belül munkálkodott Piti Ferenc és Tóth Ildikó (előbbi napjainkban is itt végzi tevékenységét). A csoport Anjou-kori részlege 2008-ban B. Halász Évával bővült.³⁷ A legutóbbi években (ugyancsak 2008-tól) OTKA-pályázatok³⁸ igénybevételével nyílt lehetőség a legifjabbak: Rábai Krisztina, Horogszegi Zoltán és Papp Róbert alkalmazására.³⁹ Az 1990 óta eltelt évtizedekben rajtuk kívül több alkalmasnak tartott szakembert is igyekeztek megnyerni vagy kinevelni az Anjou-oklevéltár számára, de közülük többen a jobb vagy biztosabb megélhetés reményében más pályát választottak. Mindezek ellenére körvonalazódni látszik az a kutatói tábor, amelynek közreműködésével az 1990-ben útjára indult vállalkozás jövője – legalábbis személyi téren – egyelőre biztosítottnak látszik. *

tárban Borsa Iván által életre hívott MTA–MOL Zsigmondkori Oklevéltár Kutatócsoporttal, ezáltal az egyesített kutatóhely neve MTA–SZTE–MOL Magyar Medievisztikai Kutatócsoportra változott. Az immár két oklevéltár-sorozat kiadását felvállaló kutatói gárda vezetését 2011 januárja és decembere között Blazovich László professzor vállalta, majd az irányítás 2012. január 1-jétől Veszprémi Lászlóhoz, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum professzorához került, emiatt jelenlegi megnevezése MTA–HIM–SZTE–MOL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport. Minderről további tájékoztatás olvasható a kutatóhely honlapján (medievalia.hu). A csoport 2007 januárjáig folytatott tevékenységét részletesen lásd SZABADOS 2007. 55–63.

³⁷ Halász Éva az 1354. év okleveles anyagát dolgozta fel (*Anjou-oklt.* XXXVIII.).

³⁸ OTKA K 72406 és OTKA K 105610 számú pályázatok.

³⁹ Rábai Krisztina az Anjou-oklt. 1356. évet magában foglaló kötetével (XL–Jelenleg doktori disszertáció formájában érhető el: <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1774/>) már PhD-fokozatot is szerzett. Horogszegi Zoltán az 1355. és 1359., Papp Róbert pedig az 1358. év oklevéltárát készíti. Jelen sorok írója 2005–2008. között a Medievisztikai Kutatócsoport fiatal kutatójaként, majd az OTKA K 72406 pályázatának keretében dolgozott az Anjou-kori oklevéltár 1350. évi kötetén, jelenleg ismét a Medievisztikai Kutatócsoport tagja.

³⁴ ALMÁSI 2000b 19–38.; ALMÁSI 2004b 47–56.; PITI 2005b 43–53.; PITI 2007. 47–57., PITI 2009. 55–68., PITI 2010. 241–243.; PITI 2013. 71–82.

³⁵ A lektorok közül többen budapestiek (Csukovits Enikő, Engel Pál, Érszegi Géza, Tringli István, Weisz Boglárka, Zsoldos Attila), a pecsétleírások elkészítésében pedig az Országos Levéltár munkatársai (Bánda Zsuzsanna, Kovács Zsuzsanna, Rác György, Sólch Miklós, Torma Lászlóné) vállaltak jelentős szerepet.

³⁶ A Szegedi Tudományegyetemen létrehozott kutatócsoport 1999 óta jelentős átalakuláson ment keresztül. A Magyar Tudományos Akadémia Támogatott Kutatóhelyek (később Kutatócsoportok) Irodájához tartozó csoport 1999. január 1-jén indult Kristó Gyula akadémikus vezetésével, MTA-SzTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport néven. A kutatóhely irányítását 2004-ben Makk Ferenc professzor vette át, s az ő irányítása alatt állt 2010 decemberéig. Ezen időszak alatt, 2007. január 1-jén a Medievisztikai Kutatócsoport fuzionált a Magyar Országos Levél-

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALMÁSI TIBOR (1995): *Anjou-kori oklevéltár* XI. (1327). PhD-dolgozat. Szeged.
- ALMÁSI TIBOR (1995b): *Diplomatika és névtan az Anjou-kori oklevéltár tanulságai alapján*. Kézirat. Előadásként elhangzott 1995. aug. 30-án, Miskolcon az V. Magyar Névtudományi Konferencián.
- ALMÁSI TIBOR (1999): *Az Anjou-kori oklevéltár célja, helyzete és távlatai*. Kézirat. Előadásként elhangzott 1999. okt. 15-én, Miskolcon a „Források és történetírás” című konferencián.
- ALMÁSI TIBOR (2000): *Megjegyzések középkori okleveleink elkészítendő regesztázási szabályzatához*. Kézirat. Előadásként elhangzott 2000. nov. 9-én a Magyar Tudományos Akadémián a Bolyai-ösztöndíjasoknak a Magyar Tudomány Napja alkalmából rendezett felolvasóülésén.
- ALMÁSI TIBOR (2000b): A vasvári káptalan 1328-ban átirrt oklevelei. In Piti Ferenc – Szabados György (szerk.): *Magyaroknak eleiről*. Ünnepi tanulmányok a hatvan esztendő Makk Ferenc tiszteletére. Szeged. 19–38.
- ALMÁSI TIBOR (2001): Az oklevélkutatások időszerűsége. *Tiszatáj* 55. évf. 11. sz. 99–104.
- ALMÁSI TIBOR (2002): Urkundenerbeim Karpatenbeckenin der Anjou-Zeit. In Makk Ferenc (szerk.): *Kultúrák találkozása*. Ünnepi tanulmányok Olajos Terézia professzornő tiszteletére. Szeged. 13–19.
- ALMÁSI TIBOR (2004): In memoriam Kristó Gyula. *Levéltári Szemle* 54. évf. 1. sz. 94–95.
- ALMÁSI TIBOR (2004b): Az 1329. évi residentiaexercitusregis. In *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*. Tomus 119. 47–56.
- ALMÁSI TIBOR (2007): *Az Anjou-kori oklevéltár*. Kézirat.
- ALMÁSI TIBOR (2009): *Archeográfiai megjegyzések az Anjou-kori oklevéltár feldolgozási elveihez és gyakorlatához*. Kézirat. Előadás formájában elhangzott 2009. december 5-én az MTA PAB Székház konferenciatermében, Kristó Gyula a PTE díszdoktora emlékére születésének 70. évfordulóján rendezett konferencián.
- Anjou-kori oklevéltár*. Documenta res Hungaricas temporeregum Andegavensiumillustrantia. I. (1301–1305). Szerk.: Kristó Gyula. Budapest–Szeged, 1990.; II. (1306–1310). Szerk.: Kristó Gyula. Budapest–Szeged, 1992.; III. (1311c1314). Szerk.: Kristó Gyula. Budapest–Szeged, 1994.; IV. (1315–1317). Szerk.: Kristó Gyula. Budapest–Szeged, 1996.; V. (1318–1320). Szerk.: Kristó Gyula. Budapest–Szeged, 1998.; VI. (1321–1322). Szerk.: Kristó Gyula. Budapest–Szeged, 2000.; VII. (1323). Szerk.: Blazovich László, Géczi Lajos. Budapest–Szeged, 1991.; VIII. (1324). Szerk.: Blazovich László. Budapest–Szeged, 1993.; IX. (1325). Szerk.: Géczi Lajos. Budapest–Szeged, 1997.; X. (1326). Szerk.: Blazovich László, Géczi Lajos. Budapest–Szeged, 2000.; XI. (1327). Szerk.: Almási Tibor. Budapest–Szeged, 1997.; XII. (1328). Szerk.: Almási Tibor. Budapest–Szeged, 2001.; XIII. (1329). Szerk.: Almási Tibor. Budapest–Szeged, 2003.; XIV. (1330). Szerk.: Almási Tibor, Kőfalvi Tamás. Budapest–Szeged, 2004.; XV. (1331). Szerk.: Tóth Ildikó. Budapest–Szeged, 2004.; XVII. (1333). Szerk.: Kristó Gyula. Budapest–Szeged, 2002.; XIX. (1335). Szerk.: Kristó Gyula, Makk Ferenc. Budapest–Szeged, 2004.; XX. (1336). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2004.; XXI. (1337). Szerk.: Blazovich László–Géczi Lajos. Budapest–Szeged, 2005.; XXII. (1338). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2012.; XXIII. (1339). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 1999.; XXIV. (1340). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2001.; XXV. (1341). Szerk.: Sebők Ferenc. Budapest–Szeged, 2004.; XXVI. (1342). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2007.; XXVII. (1343). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2007.; XXVIII. (1344). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2010.; XXIX. (1345). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2013.; XXXI. (1347). Szerk.: Sebők Ferenc. Budapest–Szeged, 2007.; XXXIV. (1350). Szerk.: Teiszler Éva. Budapest–Szeged, 2013.; XXXVIII. (1354). Szerk.: B. Halász Éva. Budapest–Szeged, 2013.
- Anjoukori okmánytár. Codexdiplomaticus Hungaricus Andegavensis. I–VII. Szerk.: Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula. Budapest, 1878–1920.
- BARTONIEK EMMA (1929): *Magyar történeti forráskiadványok*. Budapest.
- BLAZOVICH LÁSZLÓ (1985): Elindultak az Anjou-kori oklevéltár munkálatai. *Levéltári Szemle* 35. évf. 2. sz. 43–44.
- BLAZOVICH LÁSZLÓ (1999): A forrásfeltáró és oklevéltár-készítő Mályusz Elemér. *Levéltári Közlemények* 70. évf. 1–2. sz. 197–202.
- BLAZOVICH LÁSZLÓ – GÉCZI LAJOS (1987): Kiadatlan oklevelek az egri egyházak levéltáraiból. *Levéltári Közlemények* 58. évf. 1–2. sz. 3–19.
- BORSA IVÁN (1982): A Magyar Országos Levéltár Mohács előtti gyűjteményei 1882–1982. *Levéltári Közlemények* 53. évf. 1. sz. 8–18.
- BORSA IVÁN (1992): Középkori oklevelek egyes adatainak

- gépi feldolgozása a Magyar Országos Levéltárban. *Levéltári Szemle* 42. évf. 2. sz. 27–39.
- C. TÓTH NORBERT (2005): A leleszi konvent országos levéltárában lévő *Actaanni* sorozat oklevelei. I. közlemény 1387–1399. (Pótlás a Zsigmondkori oklevéltár I. kötetéhez). In *A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve* XLVII. Nyíregyháza. 235–343.
- DRESKA GÁBOR (szerk.) (2001): *A Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár középkori oklevelei*. CD-Rom.
- ENGEL PÁL (2001): *Magyar középkori adattár*. CD-Rom.
- WENZEL GUSZTÁV (szerk.): *Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból*. I–III. Budapest, 1874–1876.
- Magyarország középkori digitális okmánytára*. 1.0. 2009. CD-Rom.
- MAKK FERENC (2006): Kristó professzor nyomdokain. A műhely él és dolgozik. *Szeged* 18. évf. 2. sz. 7–10.
- OROSZ KATALIN – RÁCZ GYÖRGY – REISZ T. CSABA – VAJK ÁDÁM – VÉBER JÁNOS (2008): Középkori oklevelek tömeges digitalizálása. Budapest.
- PAPP RÓBERT (ism.) (2008): Anjou-kori oklevéltár XXVI. (1342). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2007. 622 o.; Anjou-kori oklevéltár, XXVII. (1343). Szerk.: Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2007. 708 o. *Levéltári Közlemények* 79. évf. 1–2. sz. 310–315.
- PITI FERENC (2005): Egy Károly Róbert-kori oklevél keletkezése és a dévai csata időpontja. In Almási Tibor – Draskóczy István – Jancsó Éva (szerk.): *Studiaprofessoris – professor studiorum*. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára. Budapest. 281–284.
- PITI FERENC (2005b): Kiegészítések az Anjou-kori Oklevéltár XXIII. kötetéhez (1339). In *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*. Tomus CXXII. Szeged. 43–53.
- PITI FERENC (2006): Az Anjou-kori Oklevéltár-sorozat és szerepe a történeti kutatások megújulásában. In *Szolnoki Tudományos Közlemények* X. Szolnok. (CD-Rom).
- PITI FERENC (2007): Kiegészítések az Anjou-kori Oklevéltár XXIV. kötetéhez (1340). In *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*. Tomus CXXVII. Szeged. 47–57.
- PITI FERENC (2009): Kiegészítések az Anjou-kori Oklevéltár XX. kötetéhez (1336). In *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*. Tomus CXXX. Szeged. 55–68.
- PITI FERENC (2010): Néhány Károly Róbert-kori oklevél keletkezéséről. In Font Márta – Fedele Tamás – Kiss Gergely (szerk.): *Aktualitások a magyar középkorkutatásban*. Pécs. 241–243.
- PITI FERENC (2013): Kiegészítések az Anjou-kori Oklevéltár XXVI. kötetéhez (1342). In *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*. Tomus CXXXV. Szeged. 71–82.
- PRIBELSZKI JÁNOS (1987): A magyarországi forráskiadás hiánypótló vállalkozása. (A készülő Anjou-kori oklevéltárról). Interjú Kristó Gyulával. *Aetas* 7. évf. 3. sz. 108–113.
- RÁCZ GYÖRGY (1998): A Magyar Országos Levéltárban őrzött 1526 előtti levéltári anyag épülő adatbázisa. Beszámoló és javaslat. In Csukovits Enikő (szerk.): *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Budapest. 181–196.
- RÁCZ GYÖRGY (2008): Előszó helyett. In Ráczy György (szerk.): *Collecti diplomatica Hungarica*. A középkori Magyarország digitális levéltára. Budapest. (DVD).
- SZABADOS GYÖRGY (2007): A szegedi Magyar Medievisztikai Kutatócsoportról. *Tiszatáj* 61. évf. 12. sz. 55–63.
- Zsigmondkori oklevéltár*. I–XII. (1387–1425). Összeállította: Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor, Lakatos Bálint. Budapest, 1951–20